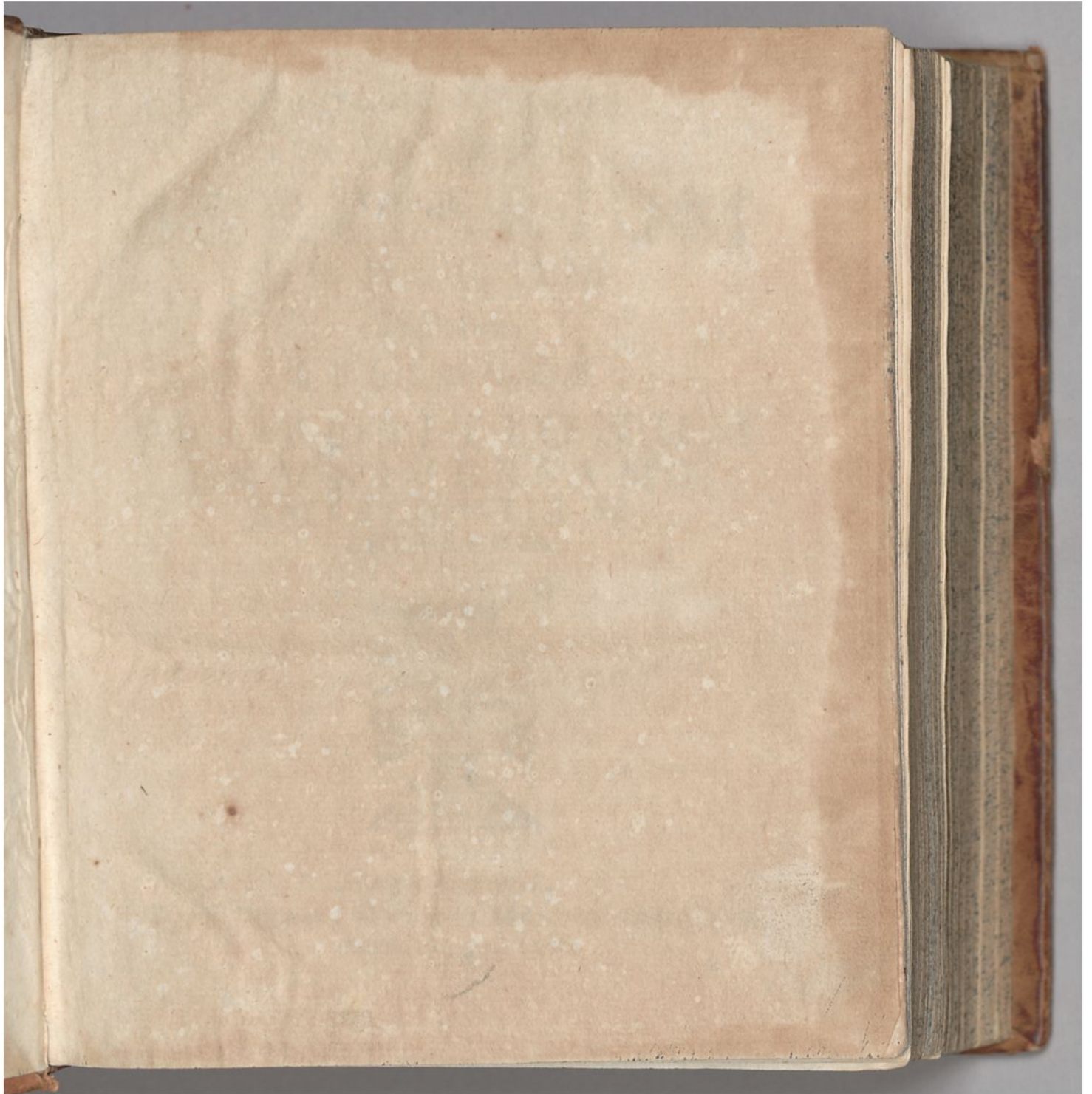

Leibn. Marg.
41

GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ BIBLIOTHEK
NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Signatur: ZEN Lebn. Marg. 41:Lebn. Marg. 41, Stück 3, [3] - -

Varia ethica.

3

IVSTI CHRISTOPH. BÖHMER
POLIT. ET ELOQV. PROF.
PROGRAMMA
DISPVATIONIBVS XII
PVFENDORFIANIS

AB
IO. CHRISTOPH. LEONHARD
GERA - VARISCO
RESPONDENTE IN IIS PERPETVO
PVBLICE INSTITVENDIS
PRAEMISSVM

ACCEDIT EPISTOLA VIRI EXCELLENTISSIMI
AD AMICVM QVA MONITA QVAEDAM AD
PRINCIPIA PVFENDORFIANI OPERIS DE
OFFICIO HOMINIS ET CIVIS
CONTINENTVR.

HELMSTADII MDCCC IX.
EX OFFICINA HAMMIANA.

CERTAMINA dum indicimus, non qualia olim Roma dabat, quum gladiatores populo sisteret, bellicæ gloriæ sanguinisque sitienti, sed liberalia ingeniorum & incruenta, disquisitiones videlicet litterarias, de naturalis iuris ac populorum consuetudinum notitia: non alienum ab negotio hoc fore confido, si in vestri gratiam, ciues lectissimi, ad sapientiam non simulatam ducenda pectora, nouis his laboribus, cum Deo suscipiendis, de horum studiorum indole ac fontibus summatim prælodamus.

Ius dari, quod inter gentes plures, aut gentium rectores intercedit, siue ab ipsa natura profectum, siue moribus et pacto tacito introductum, nemo facile in dubium vocabit: estque hæc præstabilis illa scientia, quæ docet, quænam officia belli, quæ pacis tempore exigantur: qua religione iusiurandum, qua fide pacta, qua sanctitate fœdera ineunda sint, et seruanda. Si ergo laudi ducitur, ius, quod cuique patrium est, curatius nosse: multo magis eximia dignum laude erit, leges nosse perpetuas, et omnibus temporibus populisque accommodatas, veram illam honestatis naturalisque æquitatis rationem, cuius semina nobis insita sunt ac innata, ad Deum tamen auctorem referenda, quia, vt talia in nobis principia existerent, ipse voluit. Quo magis mirandum, argumentum hoc antiquis temporibus vniuersæ ac certo ordine neminem tractauisse: et qui tractarunt partes, ita in iis elaborauerunt, vt multum alienæ reliquerint industriæ. Proxime superioris sæculi hæc est gloria, ad sero venturos posteros permanens, quod hæc doctrina nobilis, oblitterata hæctenus, et caligini immersa, in clarissimam quandam lucem eniti cœperit.

Prisci æui mortales, sapientes cetera, quæ huc pertinent, plenumquam, plerique vix leuiter attigerunt, rerum naturalium indagationi potissimum intenti: et quæ, de bene honesteque viuendi ac agendi ratione secundum ductum luminis naturæ agit, disciplina, neglecta diu iacuit atque inhonorata. Chaldæorum pauca de moribus præ-

præcepta supersunt, eaque perobscura, sicut et Persarum: Aegyptii inuoluebant omnia symbolis ac figuris, ut cognitu difficiliora forent: Sinensium de honesto ac turpi doctrina, Europæorum fere omnium sapientiam superare creditur, posteaquam illa gens nobis notior facta. Licet enim ignorauerint hæcenus magnum illud mentis lumen, demonstrandi artem, aliisque scientiis nobis cedant; ciuilioris tamen vitæ præscriptis, a Confucio traditis, cultissimas etiam gentes æquare aut vincere perhibentur: nisi forsitan, qui istuc eunt, redeuntque, eloquentius multa, quam verius, de populo, quam longissime a nobis dissito, narrant, credo, ut ruborem multis incutiant: qui, in tanta emendatæ religionis luce, turpiter inhonesteque inter Christianos viuunt. Græci, orientalium exemplo, morum regendorum prudentiam ænigmatibus obscuritatibusque incluserunt: multa quoque infra naturalis iuris dignitatem ab iis sunt tradita. Socrates, qui inter Græciæ sapientes familiam ducit facile, primus studii plus ordinis que ad doctrinam hanc attulit, quamquam ipse scripserit nihil, vir modeste tenuiterque de seipso sentiens, et alienissimus a ventosis sui temporis scientiæ litterariæ iactatoribus. Plato, discipulus eius, simpliciorem magistri sui docendi rationem derelinquens, acutius ingeniosiusque de variis rebus disquirendi modum inuexit, multaque improbanda admiscet: neque Aristoteles, ille dux olim philosophantium atque imperator, hodie vix gregarius miles, quæ de naturali iure ex ratione sana nobis innotescunt, adcurate omnia tradidit: licet enim in sapientiæ studiis ob tractandi ordinem, distinguendi acumen, et rerum pondera multos alios superet; qui tamen a partium studio sunt vacui, numquam in ipsius iurabunt verba, sed eadem erga ipsum libertate vtentur, quam ipse sibi in suos magistros, veritatis studio, indulgit. Stoici, fortiori sapientia imbuti, et hominem propemodum exuisse, voluerunt videri: sed vane multa iactitant, in doctrina de formandis moribus, et quæ humanas vires excedunt.

Ipse Cicero, at quantus vir, qui, in eximio suo de officiis libro, omnium fere inter antiquos perfectissimum doctrinæ huius compendium exhibet, multa speciatim monenda omisit, nec principia decidendi genuina vbique in medium profert. Si veterum iureconsultorum Romanorum scripta, erudita sane et magno studio elaborata, integra superessent, iuris naturæ doctrinam mirifice illis per-

A 2

fici

fici potuisse, periti rerum arbitri dudum iudicauerunt. Dolendum vehementer, Iustinianum, illætabili litterariæ rei fato, pro integris illis operibus, excerpta quædam; pro clarissimorum virorum luminibus, illam legum aliarum super alias coaceruatarum multitudinem nobis transmississe, quæ recentioribus sæculis tantam commentariorum molem peperit, quorum vtinam aut minorem habeamus copiam, aut non videamus imminere maiorem. Nimis longum foret, et a præsentis scriptionis indole alienum, recensere omnes ac singulos, qui in disciplina hac excolenda operæ quid studiique collocauerunt, partim remoti illi a vera religione, partim Christiani ipsi. Id vnum silentio haut prætereundum, Scholasticos, quos vocant, eximii quid præstare in his potuisse, ni in tam infelicia et ignara artium bonarum sæcula incidissent: pollebant ingenio, et perspicaces valde erant ad videnda ea, quæ alii perperam scripsissent: sed multa argute ne dicam an intemperanter inter se disputarunt, quæ, in tanta nostræ ætatis luce, non modo ignorantur vtiliter, verum etiam laudabiliter contemnuntur: in quo ipso tamen diuersa tuendi studio, singulare præbent humanitatis modestiæque exemplum, rationibus inter se certantes, non conuitiis, animi impotentis turpi foetu.

Omnium optime de hac cultioris eruditionis parte meritis est HUGO GROTIUS, magnus vir ac illustrator naturæ et gentium iuris; quamque artis formam studiis tam salutaribus imponere multi hæcenus destinauerunt, nemo perfecit, ipse primus concinnauit felicissimo successu. Quum in patria, tot eius laboribus ornata, male haberetur, in Galliam aufugit, carus in primis Nicolao Peirescio, summæ dignationis viro, qui excitatus forsitan iis, quæ super augmentis scientiarum tradita sunt a Francisco Bacone Verulamio, sapientissimo Angliæ Cancellario, auctor Grotio fuit suæque, vt naturalis iuris gentiumque disciplinam, pro ea, qua pollebat variæ eruditionis magnitudine, et subacti vi iudicii, illustrare adgrederetur: natum inde opus egregium de belli ac pacis iure, victurus liber, quamdiu bonæ litteræ et solida eruditio in pretio erunt. Debet ergo ingenio industriæque summi huius viri ciuilis pariter ac eruditus orbis, quod ab obliuione et silentio vindicata sit eius iuris disciplina, quod in foederibus, pactionibus, controuersisque eorum, quos nulla tenet iuris priuati communio, siue reges illi sint, siue par regibus ius obtineant,

tineant, vim suam potissimum exferit, vt mirari satis haut liceat, reperiri hodie quoque, qui vsum doctrinæ huius in humana vita vix demonstrari posse, confidenter satis adseuerare audent. Quid ciuili iuri præstet intelligentia naturalis, cordate dudum ab aliis est ostensum: animum illa præparat futuri iurisperiti instruitque, et a diuinis ad humana, ab vniuersalibus ad particularia vltro, quasi manu, ducit. Quamlibet enim, vt præclare monet, reconditæ vir doctrinæ, et ob exquisitum veterum ac ciuilis sapientiæ gustum summopere prædicandus, BOECLEERVS in vindiciis suis pro studiis ciuilibus, parum inuuet, si quis vndecim virtutum, et harum extremorum definitiones in numero habeat, gnarus etiam, quid vniuersalis sit iustitia, quid particularis; quod quam parum conferat de iure respondentem, sine vilo conspicio omnes vident: hoc tamen voluerunt veteres, per immensa honestatis iurisque naturalis spatia longo tractu excurrendum illi esse, euoluendosque humanorum actuum sinus, qui in studio legali operæ pretium sit facturus. Certe ad ius ciuile, quod nihil est aliud, quam naturalis ad Romanæ rei publicæ institutionem relata, Romanisque moribus et litteris explicata ratio, curate addiscendum longe plura requiri, quam communiter perhiberi solet, vt alios sileam, grauitè ostendit, limatissimis suis de origine iuris ciuilis lucubrationibus, IANVS VINCENTIVS GRAVINA, eruditæ Italiæ splendor, vir, iuxta solidam priuati iuris peritiâ, in elegantioris doctrinæ, et ornate dicendi scribingue studiis adprime versatus. Licet non defuerint, qui bene quamuis a Grotio tradita, strenue et audacter refellere, vel subdole minimum ac versute depri-mere sint annisi, vt soli viderentur sapere; amabitur tamen semper liber tam præstans non solum ab iis, qui in otio litterario ad eruditionem ciuilis vitæ vñbus aptam, spem patriæ, iuuentutem ingentiam ducunt, sed etiam ab aliis, qui in actu rerum et publica luce versantur, magnorum principum in ardua omnia comites adiutoresque. Et nunc quidem, quo pluribus inferuire possit, opus hoc Grotianum, in alias quoque linguas est translatum: in Gallicam ab ANTONIO CVRTINO, regio quondam Ablegato, non minus gerendis principum negotiis, quam eorum gestis eloquentia ornandis apto: et ante biennium in Teutonicam a consultissimo SCHVTZIO, cui scripto præfationem addidit doctissimam, excellentis vir eruditionis, et acerrimi ingenii, CHRISTIANVS THOMASIVS, Fridericianæ Academiæ gloria

Post Grotium alii passim in doctrina hac vberius excolenda industriam suam collocauerunt: IOANNES SELDENVS, erudita et modesta Grotiani operis æmulatione, de naturæ et gentium iure iuxta disciplinam Ebræorum elegantissime scripsit: THOMAS autem HOBBSIVS, profundi vir ingenii, turbis patriæ suæ indignatus, in libro de ciue, et Leuiathane, quem vocat, multa protulit huc pertinentia: principium eius, quo vtitur, inter ciuitates diuersas aut gentes perpetuum esse bellum, commodius benigniusque explicari posse, quam vulgo fieri solet, quum ab iis maximo sæpe cum supercilio condemnetur acutissimus Hobbesius, a quibus minime lectus fuit, grauitè ostendit excellentissimus auctor codicis gentium diplomatici, summaque doctrina celebratissimus, luculenta præfatione, rarissimorum scriptorum collectioni præmissa. Sileo alios, qui ad imbibendam illam diuini humanique iuris sapientiam, quæ non vnius nationis leges et constitutiones, sed totius humanæ societatis iura complectitur, viam sternunt: qui, quid iustum, quid æquum, quid gentibus vniuersis expediat, et, vt paucis multa complectar, qui artem ac facultatem recte viuendi in societate ciuili commentationibus suis, minoribus quamlibet, eruditis tamen, tradunt explicantque, non obiter hic, et in transcurso a melaudandi.

Qui totam hanc denuo materiam de industria pertractauit, ac in nouam maiori adparatu refinxit formam, SAMVEL PFENDORFVS est, haud ignotum litterato orbi nomen. Suscepit ille hanc in se operam suauis hortatuque BOINEBURGII, principis quondam in aula Moguntina viri: et quum vniuersalis primum iurisprudentiæ composuisset elementa, octo de naturæ et gentium iure libros deinceps euulgauit, qui pleniorẽ doctrinæ huius faciem exhibent, et popularius exponunt, quæ a Grotio sublimius erant pertractata, nec a iuuenibus, ob concisum loquendi genus, tam facile capiebantur. Egregium opus hoc aliquoties prodiit, illustratum quoque a clarissimis viris: editionem vltimam adornauit, notisque auxit Academia Giessensis decus præcipuum, IO. NICOL. HERTIVS, iureconsultus eleganter doctus.

Tanti quoque visus est liber iste exteris gentibus, vt Latine scriptum, in suum conuerterint sermonem: in Anglicam eum linguam transtulit eximie vir doctrinæ KENNETTVS; et in Gallicam nobis

nobilissimus IOANNES BARBEYRACIUS, qui in ampla, quam præscripsit, præfatione, de naturali iure generatim eruditeque agit; monetque inter alia, Curtinum, de quo supra dixi, Grotii de belli ac pacis iure libros, non satis bene commodeque, Gallice reddidisse. Ipse Pufendorfius, ut doctrina hæc eo gratior foret faciliorque adolescenti in spem patriæ iuventuti, ex diffusiore suo opere potiora in compendium misit, titulo, de officio hominis ac ciuis, indito, quem ipsum libellum et doctissimus ANTONIUS TEISSERIUS, et nuper demum modo laudatus Barbeyracius in Gallicum sermonem vertit.

Quamlibet autem beatæ vir memoriæ Samuel Pufendorfius magnum sibi nomen comparauerit his scriptis, et quod longe maius est, sola virtute sua, præfidiis aliis adiumentisque destitutus, ad tantum in regia aula Berolinensi fastigium emergerit: haut tamen est existimandum, tam præclare ad vnum omnia ab eo esse dicta, ut non aliquando, modeste et citra cauillandi studium, ab eius sententia discedere debeamus. Quam ipse sibi in aliorum scriptis diiudicandis permisit potestatem, aliis quoque in sua lubens concessit: et in eiusmodi argumento, in quo, suo iure, regnet ratio, nullius hominis tanta nobis auctoritas videri debet, quin id potius amplectamur, quod grauioribus rationibus nititur. Non operose hic recensbo, quæ cum inter et singulare quondam Academiæ huius ornamentum, SAMVELEM RACHELIUM, splendidioribus postea muneribus in aula Cimbrica admotum, et Eyderostadensis provinciæ prætorem, disceptata sunt: vel sola, quam subiungo, elegantissima epistola abunde docet, non omnia a Pufendorffio plene adcurateque tradita esse. Scripsit eam vir quidam illustris ad amicum suum, virum itidem in dignitate præcipua constitutum: quumque mihi humaniter ille permisit, ut eruditæ hæc animaduersiones cum aliis communicentur, vehementer mihi gratulor, accepisse me, quo commentationi huic nostræ, tenui cetera, splendorem ac decus conciliare possim: ita vero se se habet cultissima epistola:

*R*ogasti me sententiam, VIR SVMME, in amici gratiam, an commode prælegeretur inuentus liber viri suo quondam merito celeberrimi, SAMVELIS PUFENDORFFII, quem de officio hominis et ciuis inscripsit. Inspeci opus, quod a multo tempore non consulueram, deprehendique principia defectibus non exiguis laborare. Quum tamen pleraque sententiæ in progressu non admodum
princi-

principiis cohaereant, neque ex iis tamquam causis deducantur, sed potius aliunde ex bonis auctoribus mutuo sumantur; nil prohibet, libellum multa bona frugis continere, et vicem compendii doctrinae de iure natura iis prestare, qui leni aliqua tinctura contenti, scientiam solidam non adfectant, quales sunt nimis multi auditores. Optarem tamen exstare aliquid firmitus et efficacius, quod lucidas fecundasque definitiones exhibeat, quod ex rectis principiis conclusiones veluti filo deducat, quod fundamenta actionum exceptionumque natura validarum omnium ordine constituat, quod denique scientiae alumnis certam rationem praebeat praetermissa supplendi, oblatasque quaestiones per se decidendi, determinata quadam via. Hac enim a scientia absoluta et rite tradita expectari debent. Et tale aliquid potuisset ab incomparabilis Grotii iudicio et doctrina, aut a profundo Hobbesii ingenio praestari: nisi illum multa distraxissent; his vero prava constituisset principia, iisque nimis constanter insistisset. Meliora etiam, quam vulgo habemus, et pleniora potuisset Feldenus, si ingenium et doctrinam maiore studio in tale opus conferre voluisset. Plurimum etiam referret parallela addi iuris civilis inter homines recepti, praesertim Romani, ipsiusque etiam iuris sacri: ita usus iuris natura apud Theologos et Iurisperitos pronior futurus esset, quod nunc magis sermonibus celebratur, quam negotiis adhibetur. Interim vero quia desideratum opus non exstat, et praeter alios Pufendorfianum compendium apud nos vulgo innotuit, hoc saltem e re esse puto, ut quadam lectores auditoresque, in primis circa principia abusibus magis exposita, moneantur: quorum potissima in his summis capitulis consistunt, quod nec finem obiectumque, nec causam efficientem iuris natura recte constituisse auctor videatur.

De fine ita diserte pronunciat §. 8. praefationis suae: finem scientiae iuris naturae tantum ambitu huius vitae includi. Et quoniam obiici posse praevidebat, immortalitatem animae naturali ratione evinci, ac proinde quae hinc consequantur, ad iuris iustitiaeque observationem facientia, ad doctrinam iuris naturali ratione cogniti pertinere; respondet eodem loco, animum quidem hominis ardenti adfectu immortalitati imminere, suiisque destructionem vehementer auerfari, atque inde apud plerasque gentes inoleuisse persuasionem de animae a corpore separatae duratione, et quod tunc bonis bene, malis male sit futurum; eiusmodi tamen circa hanc persuasionem, in qua animus hominis plene ac firmiter adquiescere possit, ex solo Dei verbo hauriri. Hac auctor. Verum enim vero, licet tam verum esset, quam falsum est, immortalitatis animae plenam demonstrationem

strationem a naturali ratione non suppeditari; sufficeret tamen prudenti, saltem
magnum pondus habere argumenta, et spem bonis melioris vita eximiam dare,
iustum vero improbis metum futura gravissima poena incutere. Ingentis enim
mali etiam non magna timendi ratio, ne dicam magna verisimilitudo curam
cavendi excitare debet. Neque aut consensus omnium pane gentium, aut
iustum desiderium immortalitatis sperni possunt. Sed firmum argumentum
et obuium omnibus (ut cetera nunc praterream subtiliora) prebet ipsa diuini
Numinis agnitio, quam recte admittit auctor, et inter ipsa iuris natura funda-
menta merito collocat. Neque enim dubitari potest, rectorem vniuersi sa-
pientissimum eundemque potentissimum, bonis premia, malis poenas destinasse,
et exsequi destinata in futura vita, quando in hac presente pleraque impunita
impensataque transmitti constat. Itaque negligere hic futura vita curam,
qua cum prouidentia diuina inseparabiliter connexa est, et contentum esse in-
feriore quodam iuris natura gradu, qui etiam apud atheum valere possit (de
quo alias dixi) est scientiam pulcherrima sui parte multare, et multa huius quo-
que vita officia tollere. Cur enim aliquis pro caritatibus, pro patria, pro re
publica, pro recto et iusto, discrimen fortunarum, dignitatum, vitæ ipsius
subeat, si eneris aliorum rebus ipse consulere sibi, et in honore atque opulentia
vitam ducere possit. Nam uni nominis immortalitati fameque posthume, id
est rumoribus, unde nihil ad nos perueniat, vera ac solida bona posthabere,
quid aliud quam splendida stultitia fuerit? Sublimior est pleniorque disciplina
iuris natura exposita secundum disciplinam Christianorum (de qua Praschius)
immo verorum philosophorum, quam ut omnia presentis vite commodis metia-
tur. Quin amplius, nisi quis ita natus institutusue sit, ut insignem in virtute
voluptatem, in vitiis molestiam inueniat (quod non est cuiusvis) nulla ratione
a magno scelere deterrebitur, quo ingentia bona impune sibi parare possit,

Sit spes fallendi, miscebit sacra profanis.

At diuinam vindictam in futuram usque vitam productam nemo fallat; eaque
firma ratio est, qua homines omnem iuris obligationem in factum traduci debe-
re intelligant, si sibi ipsis consulere velint.

Itaque neque illud admittendum est, quod insinuat auctor, que intra pe-
ctus latitant, nec foris prorumpunt, ad ius natura non pertinere; qua ratione
ex mutilato fine iuris natura, etiam obiectum eius nimis contrahi manife-
stum est. Quum enim sub exitum §. 8. dixisset, iuris naturalis scita ad fo-
rum dumtaxat humanum adaptari, quod ultra hanc vitam se non ex-
tendat, mox subiicit §. 9. forum humanum circa externas tantum
hominis actiones occupari: ad ea autem, quæ intra pectus latitant,
neque aliquem effectum aut signum foras producant, non penetrare,

B

neque

neque adeo circa ea sollicitum esse. *Uteriora diserte theologiæ morali transcribit, cuius principium reuelationem esse docet §. 4. et quæ hominem Christianum informat §. 8. ubi etiam addit, ius naturæ multis in partibus prauè ad forum diuinum adplicari, quod theologo maxime curæ est. Itaque (inquit §. 9.) Theologiæ morali non sufficit exteriores hominis mores utcunque ad decus composuisse (quasi vero philosopho morali, aut iuris naturalis doctore sufficiat) sed in eo maxime laborat, ut animorum motus interni ad placitum Numinis fingantur, et illas ipsas actiones improbat, quæ extrinsecus quidem recte se videntur habere, ab animo tamen impuro promanant. Hac auctor scilicet solis theologis vindicat, quæ tamen omnia non Christianos tantum philosophos, sed et veteres ethnicos curasse constat, quorum adeo sobria magis et senera et sublimis philosophia fuit. Ut mirer viro insigni in hac eruditionis luce talia excidere potuisse, non minus paralogi quam paradoxa. Platoniorum Stoicorumque, immo et poetarum doctrina fuit, Deos esse imitandos, Diis offerendum, Compositum ius fasque animi, sanctosque recessus Mentis, et incoctum generoso pectus honesto.*

Neque philosopho, sed iurisperito civili tribuit Cicero, externis contentum esse: leges enim docet curare, quæ manu teneri possunt, philosophos quæ ratione et intelligentia. Adeone degenerabit apud Christianos philosophia, quam ethnici tam sanctam et generosam habuere? De laxitate Aristotelis multi veterum questu sunt; ille ipse tamen longe altius surrexit, cumque scholæ recte hic sunt secuti. Præclare enim Aristotelica philosophia ad iustitiam vniuersalem omnes refert virtutes, debemusque non nobis tantum, sed et societati, eique maxime, quam cum Deo naturali lege cordibus inscripta colimus, ut animum habeamus veris imbutum sententiis, voluntatemque ad recta constanter tendentem. Neque adparet, quis sit in iure naturæ locus iuriurando (cuius tamen auctor ipse vim in eo magnam esse fatetur) si interiorum ibi cura nulla est. Itaque qui educationis aut institutionis aliorum regendæ potestatem habet, iure naturæ obligabitur ad mentes etiam præclaris monitis informandas, curandumque ut virtutis adæquatione tanquam altera natura voluntates ad honesta ferantur. Eaturissima præcipiendi ratio est, nam ut pulchre monitum Aristoteli, plus possunt mores quam leges. Et quanquam fieri possit, ut aliquis spe metuque prauas cogitationes comprimat, ne noceant (quod tamen ægre fit) tamen non efficiet, ut prosint. Itaque qui non recte animatus erit, sæpe peccabit saltem officii omissione. Ut adeo etiam parum tuta aut facilis sit hypothesis, quam auctor noster constituit, animi intus prauis, foris innoxii. Equidem laudandi sunt viri quidam eruditi, Puffendorfiæ alioqui doctrinæ fautores, quod sententiam

nam duriores et reprehensionibus obnoxiam emendarunt, et quod iuri naturæ negant, saltem philosopho morali aut theologo naturali tribuunt, curam scilicet internorum. Sed quum in internis quoque ius et obligationem, peccataque in Deum, et rectas actiones natura constitui; nemo negare possit; ubi quæso tractabuntur hæc naturalis utique iuris iustitiæque capita, nisi in scientia iuris naturalis? nisi quis aliam quandam universalem iuris prudentiam fingat, quæ ius naturale respectu non hominis tantum, sed et Dei comprehendat, quod inane fore et superfluum nemo non videt. Quin potius in scientia iuris a divina iustitia tanquam fonte humanam ut plena sit, derivari convenit. Natio certe iusti non minus, quam veri ac boni etiam ad Deum pertinet, immo ad Deum magis, tanquam mensuram ceterorum, communesque regulæ utique in scientiam cadunt, et in iurisprudentia universali tradi debent, cuius præceptis etiam theologia naturalis vietur. Itaque ius naturale præter rem coarctantibus adfentiri non possumus, quamquam is lapsus periculum non habeat, modo internam probitatem saltem alteri philosophia parti serves, nec plane reuelatis præceptis transcribas.

Hactenus de fine et obiecto; nunc superest, ut de causa efficiente iuris naturæ non bene ab auctore constituta dicam; hanc enim ille non in rerum natura, rectæque secundum hanc rationis præceptis, a divina mente emanantibus, sed (quod mirum et contradictioni obnoxium videbitur) in superioris decreto querit. Nempe lib. 1. cap. 1. §. 1. officium definitur actio hominis, pro ratione obligationis ad præscriptum legum rite attemperata. Et mox cap. 2. §. 2. Lex definitur decretum, quo superior sibi subiectum obligat, ut ad istius præscriptum actiones suas componat. Quæ si admittimus, nemo sponte officium faciet; immo nullum erit officium, ubi nullus est superior, qui necessitatem imponat; neque erunt officia inter eos, qui superiorem non habent. Et quum auctori officium et actus a iustitia præscriptus æque late pateant, quia tota eius iurisprudentia naturalis in officii doctrina continetur; consequens erit, omne ius a superiore decerni. Quæ paradoxa ab Hobbio potissimum prodita, qui in statu quem vocat naturali, id est, superioris exsorte, omnem iustitiam obligantem tollere visus est (etsi ipse variet) miror a quoquam adptari potuisse. Ergone contra iustitiam non faciet summa potestate præditus, qui tyrannice in suos grassabitur, qui subditos pro libidine spoliabit, affliget, per tormenta necabit; qui bellum alteri sine causa inferet? Hinc etiam nullum ius gentium voluntarium quidam viri docti ab auctore nostro persuasi admittunt, ob eam inter alias rationem, quod pactis mutuis ius efficere gentes non possint, quia scilicet a nullo superiore valida reddatur obligatio. Quo argumento nimium efficient, ut scilicet nec consensu et pactis homines

superiorem sibi constituere possint, cuius contrarium tamen ipse Hobbius agnouit. Equidem medela aliqua videtur adferri posse huic doctrinae, considerando Deum velut omnium superiorem, quod etiam subinde sit ab auctore. Nempe dicet aliquis, dogma offendere tantum specie prauitatis, si vero profundius introspicias, nihil mali deprehendi; quum semet corrigat, et remedium secum ferat; quoniam status sine superiore fingi quidem possit docendi gratia, existere autem non possit, quod omnes per naturam Deo subdantur. Ita iam et pacta hominum superiorem, et consensus gentium ius facient, Deo pactis validitatem prebente. Atque hoc quidem de Deo natura omnium superiore verissimum est; sed tamen ipsa per se doctrina offensione atque errore non caret, quae habet, ius decreto superioris nasci, vtcunque excuset. Nam ut taceam, quod Grotius bene notauit, fore aliquam naturalem obligationem, et si daretur, quod dari non potest, Deum nullum esse, aut licet diuina existentia seponatur tantisper; quoniam certe multa ab hominibus erga alios exigit proprie conseruationis commoditatisque cura, quae Hobbius etiam pro parte annotauit: et hoc obligationis vinculum latronum societates exemplo suo confirmant, dum aliis hostes, inter se quadam officia colere coguntur; quamquam, ut iam notauimus, imperfectum sit valde ius natura, quod ex hoc solo fluat: haec, inquam, ut taceam, sciendum est, Deum ipsum laudari, quod iustus est, adeoque esse quandam, immo potius esse summam ipsius Dei iustitiam; etsi superiore careat, et sponte natura excellentis omnia bene agat, ut nemo de eo cum ratione queri possit. Neque ipsa norma actionum aut natura iusti, a libero eius decreto, sed ab aeternis veritatibus diuino intellectui obiectis pendet; quae ipsa, ut sic dicam, diuina essentia constituuntur: meritoque a theologis auctor reprehensus est, quando contrarium defendit; credo, quod prauas consequentias non perspexisset. Neque enim iustitia essentialis Dei attributum erit, si ipse ius et iustitiam arbitrio suo condidit. Et vero iustitia seruat quasdam aequalitatis proportionalesque leges, non minus in natura rerum immutabili diuinisque fundatas ideis, quam sunt principia Arithmeticae et Geometriae. Neque adeo iustitiam aut bonitatem quisquam diuini arbitrii esse defendet, nisi qui et veritatem: quod paradoxon inauditum Cartesio excidit, insigni documento, magnos posse viros magnopere labi; quasi scilicet triangulum sit trilaterum, aut duo contradictoria incompatibilia sint, aut denique ipse existat Deus, quia ita Deus iustus sit. Sequeretur etiam, quod quidam imprudenter dixerunt, Deum iure posse damnare innocentem, quando hoc ipsum ius facere poterat. Nimirum qui talia excidere sibi passi sunt, non distinxerunt iustitiam ab *ἐννομία*. Deus ob summam in omnia potestatem est *ἀνὰ νόμον*; quum nec cogi, nec puniri possit, neque rationibus cuiquam reddendis obnoxius sit; sed ob iustitiam ita agit, ut omni

ut omni satisfaciatur sapienti, et, quod summum est, sibi. Atque hoc etiam non parum ad praxin veræ pietatis facit: neque enim sufficit, ita nos Deo submissos esse, uti etiam tyranno obediremus; nec tantum timendus est ille ob magnitudinem, sed etiam amandus ob bonitatem: qua non magis a scriptura sacra, quam a recta ratione precipiuntur. Atque huc ducunt meliora universalis iuris prudentia principia, qua etiam cum sana theologia conspirant, et ad veram virtutem excitant. Tantumque abest, ut, qui non spe aut metu a superiore, sed propensione animi recte agit, iuste non agat, ut ipse potissimum iuste agat, quadam diuina iustitie humana imitatione. Nam qui amore Dei aut proximi benefacit, in ipso recte facto inuenit voluptatem, (ea enim amoris natura est) neque alio stimulo indiget, aut iussu superioris opus habet: ac de tali dictum est, legem iusto positam non esse. Usque adeo abhorret a ratione, solam legem aut coactionem iustum facere: tametsi fatendum sit, eos quorum animus eo perfectionis non deuenit, non nisi spe metuque obligari; et in diuina maxime vindicta expectatione, quam nec morte effugere detur, necessitatem plenam et in omnes valituram seruandi iuris et æqui posse inueniri.

Ex his intelligi datur, quantum inuenturis, immo rei publicæ interfit, meliora scientiæ iuris principia constitui. Neque recte d. c. 2. §. 4. dicitur, superiorem non agnoscanti neminem necessitatem iniicere posse: quasi non quadam ipsa exigat natura rerum, curaque propriæ felicitatis et salutis; et multa nobis imperat ipsa ratio, ut naturæ melioris ductum sequamur, ne nobis vel malum adcersamus, vel bonum intercipiamus. Hoc rationis præceptum omne, quum simul alios spectat, quorum id refert, ad iustitiam pertinet. Et vero licet quidam officium latius accipiant, de omni scilicet virtutis actu, etiam quum aliorum nihil interest, aut an eorum interfit, non consideratur; quo sensu dici potest ad nostrum quoque officium pertinere fortitudinem et temperantiam; verbi gratia, ut valetudinem curemus, quum culpentur merito, qui non faciunt: non aspernor tamen usum auctoris nostri, qui officium ad ea restringit, quæ a iure desiderantur. Sed eius rei rationem habeo parum auctori agnitam: quoniam nempe in generali societate sub rectore Deo, omnis virtus, ut iam plus semel diximus, iustitiæ universalis obligationibus continetur, neque actus tantum externi, sed etiam omnes affectus nostri certissima iuris regula diriguntur; et digne de iure philosophanti non tantum humana tranquillitatis, sed etiam diuina amicitie ratio habetur, cuius possessio nobis duraturam felicitatem spondet. Non nobis tantum nati sumus, sed partem nostri sibi alii vindicant, Deus totum. Nec video, quomodo auctor, quamuis acutus, a contradictione facile excusari possit, quum omnem iuris obligationem a superioris decreto deriuat, (quemadmodum locis eius citatis ostendimus) et tamen

mox lib. 1. c. 2. §. 5. ad superiorem constituendum requiri ait, non tantum, ut vires cogendi habeat, sed etiam ut iustas habeat causas vindicandi sibi in me potestatem. Ergo iustitia causae ipso superiore anterior est, contra quam adfueratur. Nempe si ad iuris originem opus est superiore, et rursus ad superiorem constituendum causis opus est iure subnixis; circulus orietur, quo nullus umquam manifestior fuit. Unde enim constabit, iustas esse causas, si nullus adhuc superior exstat? a quo solo (scilicet) ius proficisci potest. Mirum esset, virum acutum secum adeo pugnare potuisse, nisi sciremus facile evenire paradoxa tuentibus, ut praevalente sensu communi sui dogmatis oblitiscantur. Ipsa auctoris verba exhiberi interest, ne quid imponi videatur: introducitur obligatio in animum hominis proprie a superiore, id est, tali, cui non solum vires sunt malum aliquod representandi contra nitentibus, sed etiam iusta sunt causa, quare postulare queat, ex suo arbitrio voluntatis nostrae libertatem circumscribi. Talia enim ubi in aliquo fuerint, postquam quid velit, significavit, necesse est in animo hominis oriri metum reuerentia temperatum. - - Qui vero nullam rationem allegare novit, quare mihi invito obligationem velit impingere praeter solas vires, is terrere quidem me potest, ut euitando maiori malo ipsi tantisper parere satius ducam, sed eo metu remoto, nihil amplius obstat, quo minus meo potius, quam illius arbitrio agam. Contra qui rationes quidem habet, quare ego ipsi parere debeam, a viribus tamen malum aliquod mihi imponendi destituitur, eius iussa impune a me possunt negligi, ni potentior aliquis huius auctoritatem proculcatam adsertum eat. Rationes autem quare quis postulare queat, ut ab altero sibi obtemperetur, sunt: si ab isto in hunc insignia quaedam bona sint profecta, si constiterit, tum et bene huic velle, et rectius quam ipse valet, eidem prospicere posse; simulque si actu iste huius directionem sibi vindicet, et denique, si quis ultro alteri se subiecerit, et in ipsius directionem consenserit. Haec tunc auctor. Sed qui bene haec examinaverit, satis animadvertet, nec sibi constare auctorem, nec difficultati satisfacere. Sane si neque condictio sine rationibus, neque rationes citra vim sufficiunt; cur quaso cessante vi, superstitionibusque solis rationibus, non redibo ad libertatem, quam dicor habuisse, quum nondum admota vi solae rationes adessent? Quod enim auctor ait, metu remoto nihil amplius obstat, quo minus meo potius, quam alterius arbitrio agam; valebit, etiam si rationes adsint. Quod si vero rationes iam sola obstant, cur non sola obstitere etiam ante metum? et quam quaso vim rationibus ultra se ipsum meus dabit, quam sine rationibus non praestat sibi? An adfectus iste pa-

rum

rum durabilis characterem quendam indelebilem inuita imprimet menti? Finge hominem, qui alteri ex solis rationibus obedientiam debet, eiusdem mox viribus adigi; et tamen in eo animo perseuerare, ut non ultra obedire velit, quam cogatur; non adparet, cur ideo quia semel coactus est, perpetuo subiiciatur. Velut si ager Christianus a medico turca capiat, adeone iam preceptis salutaribus, diu ante cognitis, sed nunc necessitate armatis, obstringetur, ut etiam data aufugiendi occasione magis exinde ad temperantiam obligetur, quam ante captiuitatem? alterutrum ergo dicendum est, vel rationes ante vim obligare, vel nec obligare vi cessante. Hec satis ostendunt, deesse auctori principia certa, quibus veras iuris rationes constituat, quoniam principia pro arbitrio ipse effinxit, quae sibi sufficere non possunt. Ceterum fundamenta et communia omni iuri (etiam quod ex equo et bono tantum descendit) et propria stricto (quod etiam superiorem constituit) alias indicata sunt. Et ut dicta paucis recolligamus, in vniuersum dicendum est: finem iuris naturalis esse bonum seruantium; obiectum, quidquid aliorum interest, et in nostra est potestate; causam denique efficientem in nobis esse rationis aeterna lumen diuinitus in mentibus accensum. Hac tam plana et simplicia, credo, viris quibusdam acutis nimis obuia visa esse, atque inde paradoxotera quaedam excogitata, quae nouitatis specie blandirentur, quod neque priorum fecunditas neque horum imperfectio satis perspiceretur. Hac ad TE, VIR SYMME, perscribenda putauit, ut adpareat, opus Pufendorffianum, etsi minime adspernandum, in ipsis tamen principiis multiplici emendatione indigere. Ceterum ad particularia nunc descendere non vacat. Vale.

Nos sicut in adnotatis his, sapientiae magnaeque doctrinae plenissimis, adquiescimus, et profundum auctoris, summi viri, iudicium admiramur, utque plura huius generis suo tempore prodeant, litterarum bono, optamus: ita Pufendorffii de officio hominis et ciuis librum, summam operis maioris neruose continentem, quem ante triennium litterariis excussimus disquisitionibus, nunc iterum disputationibus duodecim academicis, quod bene vertat prospereque, deinceps publice habendis, submittemus. Operam hac in re suam obtulit, doctrina et indole praecellens IO. CHRISTOPH. LEONHARD, Gera-Variscus, sacrarum litterarum, et humanioris doctrinae cultor sedulus, defensoris in litterariis his certaminibus perpetui officio, me spectatore ac arbitro, functurus. Impense gaudeo, numquam deesse apud nos erectiores animas, quae iuxta sincerum, sine superstitione et insaniis, sine imaginaria sanctitate, pietatis studium, ad verae solidaeque eruditionis gloriam impigre contendunt, iisque incla-

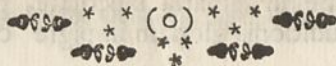
nielarescunt ingeniorum monumentis, quæ iuuenilem et litterarum studiis deditam ætatem in primis ornant commendantque. Sunt vero hæc, partim cultiores in publica academiæ luce dicendi exercitationes, illa negotiosæ vitæ proludia, quæ nemo fastidiet, nisi qui id tantum rectum putat, quod ipse facit, aut faciunt illi, cum quibus ipse micat in tenebris; partim vero disputationes academica, innocuæ illæ velitationes, quæ, si tempestiue et modeste de rebus cognitu vtilibus instituantur, neque efferuescant in rixandi et altercandi libidinem, in tumultuosos clamores, aut inanes ac ieiunas de quæstiunculis minutis disceptationes, acuunt ingenium, exercent iudicium, linguam denique stilumque expeditiorem reddunt.

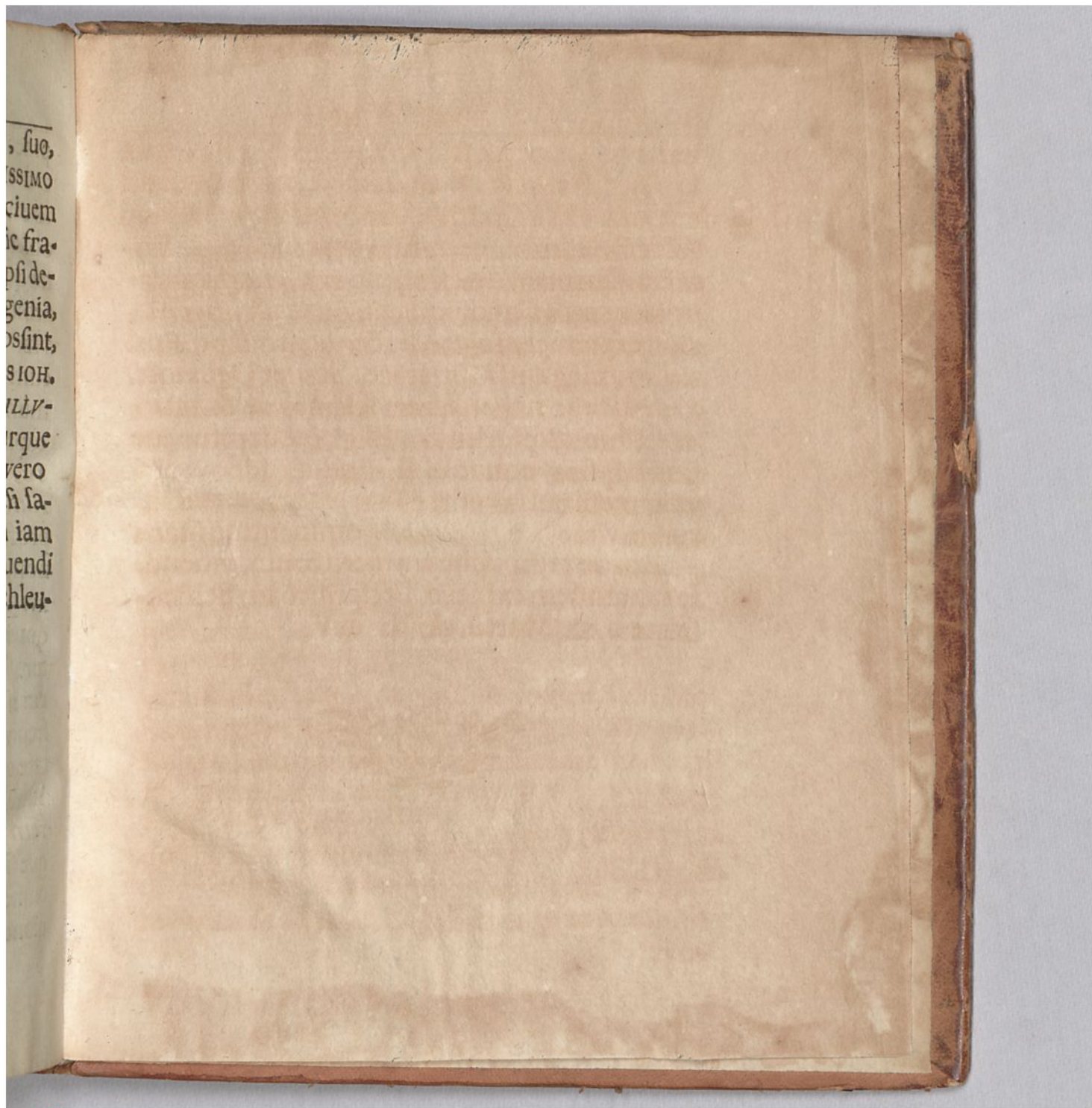
De præstantissimo LEONHARD, quem in vestrum, optimi ciues, conspectum denuo produco, præclara omnia vobis polliceor; isque moderatas has studiorum et sententiarum collationes ita instituet, vt, qui illas præsentia sua condecorabunt, nobisque dabunt operam, impensi temporis pœnitere haut possit. Incubuit ille hætenus enixe in sanctiorem disciplinam; numquam tamen seposuit litterarum humanæque sapientiæ studia, genuina illa doctrinæ omnis fulcra, ac fundamenta; alienus ab eorum moribus, qui a fastigiis eruditionis incipiunt, et ad curiam, forum, suggestus, corporum animarumque curam plenis passibus properantes, reliqua bona studia, tamquam superuacaneas moras, animose despiciunt: quod quam publico fiat damno, per me quidem, si dissimulari queat, ignorari liceret, his maxime temporibus, quibus, vt ille ait, nec vitia nostra, nec remedia pati possumus. Nunc in arenam descendet eruditam cum commilitonibus, non ferro et contra præscriptas sibi leges, sed argumentis, et quæ animos decent placidos, artiumque pacatarum cultum profectos, innocuis ingeniorum concertationibus confligendo.

Quare agite, quibus honos Academiæ ac studiorum cordi est, ciues ornatissimi, decus æqualium et spes rei publicæ, adeste benigni ac fauentes, qui beneuolentia et adplausu exsurgentes e cœtu vestro in laudem et decus animas excitare soletis. Faxit æternum Numen, vt non modo prospera sint, quæ suscipimus: sed lyceum hoc, felici formatorum præclare ingeniorum prouentu illustre, saluum perftet,

eiusque flos et fama in dies extollatur. P. P. in Academia

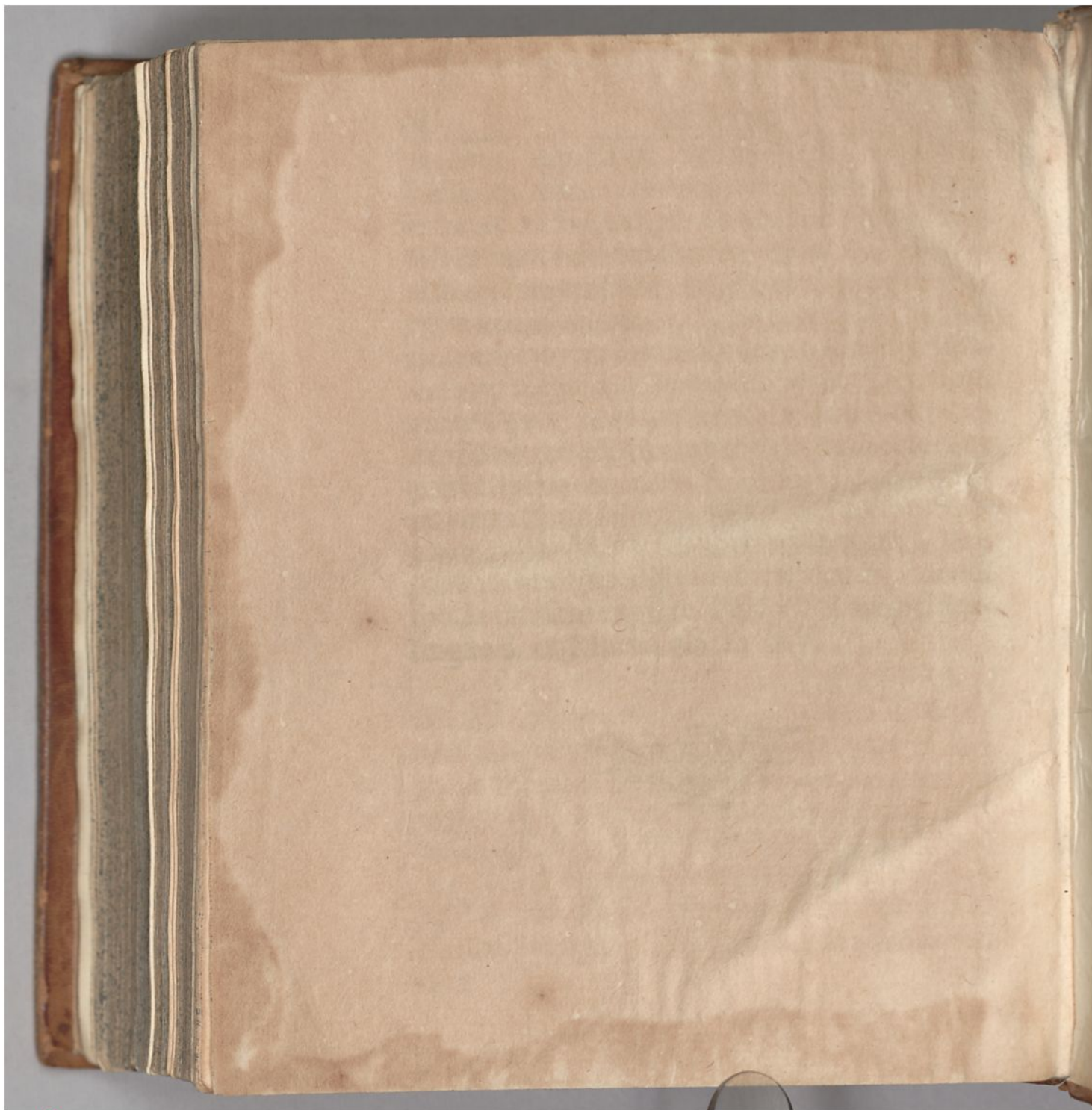
Iulia, die IIII Maii MDCCCIX.

, suo,
SSIMO
ciuem
ie fra-
plide-
genia,
osint,
s IOH.
LLV-
rque
vero
si sa-
iam
uendi
hley-

6832

35
GWL B Hannover
036 855 901

IV 5 A
40
685

